

ЗАТВЕРДЖЕНО

ДЕКАН ФАКУЛЬТЕТУ МОРСЬКОГО
ПРАВА І МЕНЕДЖМЕНТУ НУ «ОМА»

САВІНОВА Н. А.

Сергій 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ОРГАНІЗАЦІЯ КРУЇЗНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ»

Рівень вищої освіти: другий (магістерський) рівень

Галузь знань: 07 Управління та адміністрування

Спеціальність: 073 Менеджмент

Спеціалізація: Менеджмент в галузі морського та річкового транспорту

Факультет: Морського права і менеджменту

Кафедра: Економічної теорії та підприємництва на морському транспорті

2020 рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Організація круїзних перевезень» розроблена відповідно до освітньої програми підготовки магістра «Менеджмент в галузі морського та річкового транспорту».

Розробник: д.е.н., професор кафедри «Економічної теорії та підприємництва на морському транспорті» Голубкова І. А.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри економічної теорії та підприємництва на морському транспорті.

Протокол № 1 від 25 серпня 2020 р.

Завідувач кафедри ЕТ та ПМТ   Примачов М.Т.

Секретар кафедри ЕТ та ПМТ   Голубкова І.А.

1. Загальний опис навчальної дисципліни

Мета вивчення навчальної дисципліни. Метою викладання навчальної дисципліни є виявлення, аналіз, характеристика та вирішення основних проблем організації перевезень у круїзному судноплаванні, які вимагають пошуку нових форм інтеграції фінансового, промислового та інтелектуального капіталу державних та приватних підприємств щодо формування вагомих конкурентних переваг функціонування морегосподарського комплексу України у сфері світового морського круїзного бізнесу.

Якісна зміна характеру пасажирських перевезень морем, припинення роботи багатьох традиційних ліній разом з відкриттям нових круїзних маршрутів, підвищення вимог до безпеки судноплавства і охорони довкілля і багато інших чинників позначили проблеми, що диктують необхідність вдосконалення організаційного, комерційно-правового, технічного, кадрового і інших видів забезпечення і регулювання морських пасажирських перевезень нині.

Проблема налагодження і вдосконалення пасажирських перевезень є дуже актуальною для сучасної України. Відставання від світових тенденцій в розвитку морського пасажирського флоту, як у сфері задоволення запитів туристів (пасажирів), так і у сфері технічного забезпечення, було закладено ще за радянських часів. Можна сказати, що в Україні процес створення ринку пасажирських перевезень з принципами функціонування, що відповідають сучасному світовому рівню і стандартам, ще далекий від завершення. Зокрема, пасажирські порти, туристичні оператори і агентства вимушені шукати нові підходи для залучення заходів пасажирських лайнерів. Їх персоналу часто бракує належного міжнародного, професійного досвіду і навичок, а багато суден не можуть бути прийняті портами із-за наявних навігаційних обмежень. Ці і багато інших чинників зумовлюють неминучу ломку стереотипів, що склалися в роботі, корінну видозміну організаційних, комерційних, правових і інших взаємовідносин персоналії і структур, так чи інакше задіяних у сфері пасажирських перевезень і їх берегового обслуговування.

У останні десятиліття круїзні подорожі входять в десятку провідних трендів світового ринку туризму. Підвищення ролі круїзного судноплавства з кінця минулого століття, дослідники пов'язують з концентрацією інвестиційних ресурсів в будівництві лайнерів з підвищеною пасажиромісткістю. Інтенсивність розвитку глобального круїзного ринку, який формується на основі збільшення пасажиромісткості судів нового покоління і структуризація послуг провідними світовими операторами, примушує українських фахівців підсилити увагу до сучасних проблем розвитку круїзного бізнесу та інвестиційних пропозиції судовласників в басейні Чорного і Середземноморського морів відповідно до впровадження основних напрямів Морської доктрини України.

Мова навчання *українська*

Статус дисципліни *вибіркова*

Навчальна дисципліна забезпечує набуття перелічених нижче компетентностей та досягнення програмних результатів навчання.

Компетентності:

- ФК 4. Здатність до ефективного використання та розвитку ресурсів організації;
- ФК 8. Здатність використовувати психологічні технології роботи з персоналом;
- ФК 11. Здатність до критичного мислення, оцінки економічних і соціальних

аспектів діяльності підприємств в галузі морського та річкового транспорту;
ФК 13. Здатність визначати ризики на підприємствах морського, річкового транспорту та кризних ринків;
14. Здатність орієнтування в сучасному круїзному ринку та в практичних проблемах менеджменту сучасного круїзного бізнесу.

Програмні результати навчання:

ПРН 2. Ідентифікувати проблеми в організації та обґрунтовувати методи їх вирішення;
ПРН 5. Планувати діяльність організації в стратегічному та тактичному розрізах;
ПРН 8. Застосовувати спеціалізоване програмне забезпечення та інформаційні системи для вирішення задач управління організацією;
ПРН 12. Забезпечувати особистий професійний розвиток та планування власного часу;
ПРН 18. Навички планування та організація круїзного бізнесу.

Кількість кредитів ЄКТС **4 кредитів**

Форма підсумкового контролю **екзамен**

2. Заплановані результати навчання за навчальною дисципліною

Успішне завершення програми навчальної дисципліни «Організація круїзних перевезень» передбачає здобуття студентом наступних результатів навчання за навчальною дисципліною:

- знати сутність основних теоретичних положень організації пасажирських перевезень;
- знати і розуміти поняття, чинники формування та види пасажирських транспортних послуг;
- знати і розуміти класифікацію світового ринку пасажирського судноплавства;
- застосовувати нові форми та методи транспортного обслуговування в туризмі;
- проводити опитування (анкетування) користувачів пасажирських транспортних послуг, узагальнювати результати проведеної роботи, щодо збору відгуків клієнтів; розробляти рекомендації щодо формування психологічного комфорту при здійсненні групових подорожей будь-яким видом транспорту.
- знати основи побудови, розрахунку і аналізу сучасної системи показників, що характеризують діяльність господарюючих суб'єктів у сфері туризму та надання транспортних послуг; методи і прийоми аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств що надають транспортні послуги;
- знати і розуміти основні тенденції розвитку сучасного стану українського ринку пасажирських перевезень;
- уміти проводити аналіз національної і міжнародної форм організації круїзних перевезень;
- уміти здійснювати економічні розрахунки щодо обґрунтування та вибору та цінової стратегії у круїзному судноплавстві;

- уміти організовувати маркетингові дослідження на ринку туристичних послуг;
- уміти використовувати комерційно - правові основи організації круїзних перевезень.

3. Програма, структура (тематичний план) навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Навчальне навантаження (години)							
	Денна форма навчання				Заочна форма навчання			
	Кількість аудиторних годин *	Лекції	Практичні (семінарські)	Лабораторні роботи	Кількість аудиторних годин *	Лекції	Практичні (семінарські)	Лабораторні роботи
Розділ 1. Економічні основи маркетингу у круїзному судноплаванні								
Тема 1. Форми та специфіка організації пасажирських перевезень.	3	2	1		2	1	1	
Тема 2. Види та засоби пасажирських перевозок.	3	2	1		1	1		
Тема 3. Формування основних економічних показників у круїзному бізнесі.	2	1	1		1		1	
Тема 4. Поняття, чинники формування договору морської перевезки пасажирів.	2	1	1		2	1	1	
Тема 5. Поняття договору морського круїзу.	2	1	1					
Тема 6. Ціноутворення у круїзному судноплаванні.	2	1	1		1	1		
Тема 7. Планування та економічне обґрунтування ефективності морських круїзів.	2	1	1					
Тема 8. Митний контроль щодо круїзних суден.	2	1	1		1	1		
Тема 9. Поняття комфортабельності круїзного судна.	2	1	1		1	1		
Тема 10. Основні показники комфортабельності круїзного судна.	2	1	1					
Разом за розділом 1	22	12	10		9	6	3	
Розділ 2. Досліджування круїзного маршруту								
Тема 1. Опис судна, визначення тарифної ставки.	4	2	2		2	1	1	
Тема 2. Визначення оптимального маршруту.	3	2	1		1	1		
Тема 3. Розрахунок експлуатаційних та економічних показників роботи судна.	3	2	1					
Тема 4. Регресивний аналіз впливу	3	2	1		2	1	1	

комфортабельності судна на рівень тарифів.								
Тема 5. Суть технології продаж морських круїзів.	3	2	1					
Тема 6. Додатковий туристський сервіс при продажу морських круїзів.	3	2	1		1	1		
Тема 7. Ціноутворення в круїзному судноплавстві.	3	2	1					
Тема 8. . Основні показники комфортабельності круїзного судна.	3	2	1		1		1	
Тема 9. Формування прибутків від експлуатації круїзних суден.	3	2	1					
Разом за розділом 2	28	18	10		7	4	3	
Всього аудиторних годин	50	30	20		16	10	6	
Самостійна робота (години) з них на виконання індивідуального завдання **	70				104			
Загальний обсяг годин навчальної дисципліни	120				120			

4. Теми практичних (семінарських) занять

№ з/п	Назва теми
1	Форми та специфіка організації пасажирських перевезень.
2	Види та засоби пасажирських перевозок.
3	Формування основних економічних показників у круїзному бізнесі.
4	Поняття, чинники формування договору морської перевезки пасажирів.
5	Поняття договору морського круїзу.
6	Ціноутворення у круїзному судноплавстві.
7	Планування та економічне обґрунтування ефективності морських круїзів.
8	Митний контроль щодо круїзних суден.
9	Поняття комфортабельності круїзного судна.
10	Основні показники комфортабельності круїзного судна.
11	Опис судна, визначення тарифної ставки.
12	Визначення оптимального маршруту.
13	Розрахунок експлуатаційних та економічних показників роботи судна.
14	Регресивний аналіз впливу комфортабельності судна на рівень тарифів.
15	Суть технології продаж морських круїзів.
16	Додатковий туристський сервіс при продажу морських круїзів.
17.	Ціноутворення в круїзному судноплавстві.
18.	Собівартість морських круїзів.
19.	Формування прибутків від експлуатації круїзних суден.

5. Завдання для самостійної роботи

Самостійна робота призначена для поглиблення, розширення і закріплення теоретичних знань, отриманих на лекціях. Вона допомагає набути навички самостійної роботи з довідковою, навчальною і науковою літературою, державними і галузевими

стандартами; підвищити якість самостійної проробки студентами навчальної інформації шляхом її конкретизації і цілеспрямованості.

Види самостійної роботи:

1. Робота по опрацюванню лекційного курсу.
2. Робота по вивченню окремих розділів курсу, не висловлюваних при читанні лекцій (що задаються викладачем).
3. Виконання практичних розрахунків, заданих викладачем.
4. Підготовка до семінарських/практичних занять.

Опрацювання лекційного матеріалу:

№ з/п	Назва теми
1.	Форми та специфіка організації пасажирських перевезень.
2.	Види та засоби пасажирських перевозок.
3.	Формування основних економічних показників у круїзному бізнесі.
4.	Поняття, чинники формування договору морської перевезки пасажирів.
5.	Поняття договору морського круїзу.
6.	Ціноутворення у круїзному судноплаванні.
7.	Планування та економічне обґрунтування ефективності морських круїзів.
8.	Таможений контроль щодо круїзних суден.
9.	Поняття комфортабельності круїзного судна.
10.	Основні показники комфортабельності круїзного судна.
11.	Опис судна, визначення тарифної ставки.
12.	Визначення оптимального маршруту.
13.	Розрахунок експлуатаційних та економічних показників роботи судна.
14.	Регресивний аналіз впливу комфортабельності судна на рівень тарифів.
15.	Суть технології продаж морських круїзів.
16.	Додатковий туристський сервіс при продажу морських круїзів.
17.	Ціноутворення в круїзному судноплаванні.
18.	Собівартість морських круїзів.
19.	Формування прибутків від експлуатації круїзних суден.

6. Індивідуальні завдання

Види індивідуальних завдань	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
АКР	+	+

Мета виконання індивідуального завдання (АКР) – поглиблення та закріплення теоретичних знань, придбання практичних навичок і їх застосування для вирішення виробничих задач.

В АКР здобувач вищої освіти повинен показати знання теоретичних основ тем, що викладаються, освітлюючи теорію питання на основі вивчення та узагальнення економічної і спеціальної літератури, рішень законодавчих і виконавчих органів.

Тематика АКР:

1. Характеристика пасажирських транспортних послуг.
2. Становлення, стан і шляхи розвитку світового ринку круїзного судноплавства.
3. Сучасний стан українського ринку пасажирських перевезень.
4. Форми організації пасажирських перевезень.
5. Мотивація і цілі круїзів.
6. Найбільші круїзні компанії.
7. Видів і засоби пасажирських перевезень.
8. Загальна класифікація пасажирських суден.
9. Класифікація поромних суден.
10. Морські пасажирські судна на підводних крилах.
11. Морські пасажирські судна на повітряній подушці.
12. Екраноплани.
13. Перспективи відродження круїзного судноплавства в Чорноморському регіоні.
14. Особливості фрахтування круїзних суден.
15. Договір морського перевезення пасажирів.
16. Договір морського круїзу.
17. Основні умови договору про судновий менеджмент.
18. Митний контроль над круїзними суднами.
19. Морське агентування круїзних суден.
20. Поняття, чинники формування договору морської перевезки пасажирів.
21. Ціноутворення у круїзному судноплавстві.
22. Планування та економічне обґрунтування ефективності морських круїзів.
23. Поняття комфортабельності круїзного судна.
24. Основні показники комфортабельності круїзного судна.
25. Опис судна, визначення тарифної ставки.
26. Визначення оптимального маршруту.
27. Розрахунок експлуатаційних та економічних показників роботи судна.
28. Собівартість морських круїзів.
29. Додатковий туристський сервіс при продажу морських круїзів.

7. Методи контролю

Здобувачі вищої освіти опановують зміст навчальної дисципліни у наступних видах навчальної роботи: опрацювання лекційних матеріалів, підготовка до практичних занять, надання відповідей на тести з тем курсу; виконання практичних завдань, обговорення конкретних ситуацій на практичних заняттях; розв'язання задач.

Поточне оцінювання здобувачів вищої освіти здійснюється у вигляді демонстрації їх результатів навчання та оцінювання: усної відповіді на питання лекційного курсу; розв'язання задач, вправ, виконання певних розрахунків; виступ на практичних з рефератом, в дискусії.

Підсумковий контроль проводиться для оцінювання якості засвоєння навчального матеріалу дисципліни з урахуванням результатів поточного контролю. Форма підсумкового контролю: *екзамен*.

Методи демонстрації здобутих результатів навчання

№ п/п	Результати навчання	Методи демонстрації
1	Знати форми та	Усна відповідь на питання лекційного курсу,

	специфіку організації пасажирських перевезень	письмова відповідь на тести, виступ на практичних заняттях
2	Знати види та засоби пасажирських перевозок.	Усна відповідь на питання лекційного курсу, виступ на практичних заняттях з докладом, в дискусії
3	Уміти формувати основні економічні показники у круїзному бізнесі ;	Усна відповідь на питання лекційного курсу, в дискусії
4	Знати принципи митного контролю щодо круїзних суден. концептуальні	Усна відповідь на питання лекційного курсу, підготовка АКР, в дискусії
5	Знати основи поняття договору морського круїзу.	Усна відповідь на питання лекційного курсу, письмова відповідь на тести, в дискусії
6	Уміти розрахувати експлуатаційні та економічні показники роботи судна	Розв'язання задач, вправ, виконання певних розрахунків, письмова відповідь на тести
7	Уміти розрахувати. основні показники комфортабельності круїзного судна	Розв'язання задач, вправ, виконання певних розрахунків, виступ на практичних заняттях з докладом, в дискусії
8	Уміти систематизувати та аналізувати інформацію щодо додатковий туристський сервіс при продажу морських круїзів..	Розв'язання задач, вправ, виконання певних розрахунків, в дискусії

8. Схема нарахування балів за навчальною дисципліною

Таблиця розподілу оцінок по результатам навчання за різними шкалами

Шкала оцінювання ВНЗ	Національна оцінка	Критерії оцінювання
A	відмінно	Студент проявляє особливі здатності, уміє самостійно добувати знання, без допомоги викладача знаходить і обробляє необхідну інформацію, уміє використовувати набуті знання й уміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні дарування й похилості
B	добре	Студент вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно вирішує справи й завдання в стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначно

C		Студент уміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; у цілому самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є істотні, підбирати аргументи для підтвердження думок
D	задовільно	Студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання й розуміння основних положень; за допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких значна кількість істотних
E		Студент володіє навчальним матеріалом на рівні вище початкового, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні
FX	не задовільно	Студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу
F	не задовільно з обов'язковим повторним вивченням	Студент володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнавання й відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів

9. ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Характеристика пасажирських транспортних послуг.
2. Становлення, стан і шляхи розвитку світового ринку круїзного судноплавства.
3. Сучасний стан українського ринку пасажирських перевезень.
4. Форми організації пасажирських перевезень.
5. Мотивація і цілі круїзів.
6. Найбільші круїзні компанії.
7. Видів і засоби пасажирських перевезень.
8. Загальна класифікація пасажирських суден.
9. Класифікація поромних суден.
10. Морські пасажирські судна на підводних крилах.
11. Морські пасажирські судна на повітряній подушці.
12. Екраноплани.
13. Перспективи відродження круїзного судноплавства в Чорноморському регіоні.
14. Особливості фрахтування круїзних суден.
15. Договір морського перевезення пасажирів.
16. Договір морського круїзу.
17. Основні умови договору про судновий менеджмент.
18. Митний контроль над круїзними суднами.
19. Морське агентування круїзних суден.
20. Поняття, чинники формування договору морської перевезки пасажирів.
21. Ціноутворення у круїзному судноплавстві.
22. Планування та економічне обґрунтування ефективності морських круїзів.
23. Поняття комфортабельності круїзного судна.
24. Основні показники комфортабельності круїзного судна.
25. Опис судна, визначення тарифної ставки.
26. Визначення оптимального маршруту.

27. Розрахунок експлуатаційних та економічних показників роботи судна.
28. Собівартість морських круїзів.
29. Додатковий туристський сервіс при продажу морських круїзів
30. Визначте три рівні позиціонування транспортних підсистем круїзного ринку. Дайте характеристику кожному із них.
32. За якими умовами слід планувати розвиток всіх складових приморського кластера?
33. Від чого залежить економічний результат круїзної компанії?
34. Назвіть економічні цілі, що виділяються у стратегії розвитку круїзної компанії.
35. Які елементи державної структури управління в області круїзного судноплавства слід вважати найважливішими?
36. Які фактори зумовлюють ефективність функціонування всіх складових круїзного кластера?
37. Назвіть умови формування локального сегмента круїзного судноплавства.
38. Що уявляє собою «принцип кластеризації»?
39. На чому засноване міжнародне адміністрування в круїзному судноплавстві?
40. Виділіть основні аспекти в системі прийняття операційних рішень.
41. Яке нормативне забезпечення лежить в основі прийняття поточних і операційних рішень?
42. В чому особливості організації роботи менеджера круїзних технологій?
43. Які показники використовуються для оцінки результатів менеджерської діяльності в круїзному судноплавстві?
44. В чому полягає принцип ISIS (Indicators, Systems, Innovations, Strategize)? Як саме він використовується при оцінюванні конкурентної позиції судноплавної компанії?

10. Рекомендована література

Основна:

1. Голубкова І.А. Экономический механизм развития круизного судоходства Украины: монография / И.А. Голубкова. – Одесса: ИздатИнформ, 2011. – 323 с.
2. Жихарева В.В. Экономика морского транспорта: учебник / [В.В. Жихарева, А.М. Котлубай, О.Н. Кибик и др.]. – Харьков: Бурун Книга, 2012. – 480с.
3. Коріньєв М.Х., Корецький О.І. Маркетингова цінова політика – К.: «Центр учбової літератури», 2019. – 200 с.
4. Летуновська Н.Є., Люльов О.В. Маркетинг у туризмі : підручник /. – Суми: Сумський державний університет, 2020. – 270 с.
5. Мальська М.П. Основи маркетингу в туризмі – К.: «Центр навчальної літератури», 2016.-364с.
6. Нездоймінов С.Г. Формування ринку морського круїзного туризму в Причорноморських регіонах України.- Ринки туристичних послуг: стан і тенденції розвитку: монографія /За загальною ред. В.Г. Герасименко.- Одеса: Астропринт, 2013.- 262-317с.
7. Окландер М.А., Кірносова М.В. Маркетингова товарна політика – К.: «Центр учбової літератури», 2020. -246с.
8. Примачов М.Т. Стратегія формування круїзного судноплавства / М.Т. Примачов, І.А. Голубкова // Проблеми міжнародних транспортних коридорів та єдиної

транспортної системи України: матеріали VI наук.-практ. міжнар. конф., 7-12 червня 2010 р.: тези допов. – Харків, 2010.-238с.

9. Голубкова І.А. Бізнес-планування в круїзному судноплаванні. Підручник. / Примачов М.Т., Примачова Н.М., Левинська Т.І., Яворська А.Ф./ – Одеса: НУ«ОМА», 2020. – 347 с.

Додаткові рекомендовані джерела:

10. Бундікевич І.М. Маркетинг в галузях і сферах діяльності - К.: «Центр навчальної літератури», 2017.- 536с.
11. Литовченко І.Л., Пилипчук В.Л. Інтернет – маркетинг – К.: Центр навчальної літератури», 2017.-184с.
12. Ярова Н.В., Воркунова О.В., Ліщенко В.С. Розвиток круїзного судноплавства на Чорному морі // — Вып. 4. Т. 1. — Одесса: Купrienko C.B., 2016. — 94 с. — С. 4—10.
13. Голубкова І.А. Проблема безпеки в круїзному судноплаванні. Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій. Науковий журнал «Причорноморські економічні студії». / Левинська Т.І., Бабаченко М.В./ Вип. 39. Частина 1. – Одеса, 2019. - С. 5-11. Index Copernicus: [Indexed in the ICI Journal Master List](#)
14. Голубкова І.А. Закономерности устойчивого развития морской круизной индустрии. Науковий економічний журнал «Інтелект ХХІ», №5, Національний університет харчових технологій ГО «Інститут проблем конкуренції»; 2018.- С. 42- 46.
15. Голубкова І.А. Проблеми прибережного судноплавства в системі сталого розвитку Одеського регіону. /Левінська Т.І./ Розвиток методів управління та господарювання на транспорті: зб. наук. праць. – Одеса, 2018. – С. 43-52.
16. Голубкова І.А. Особливості стратегічного позиціонування круїзного флоту в різних регіонах портів. Економічні інновації. Вип. 62: зб. наук. праць. – Одеса: Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, 2016. - С. 127-134.

11. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Президент України <http://www.president.gov.ua>
2. Верховна Рада України. <http://www.rada.gov.ua>
3. Кабінет Міністрів України <http://www.kmu.gov.ua>
4. Міністерство економіки України <http://www.me.gov.ua>
5. Міністерство фінансів України <http://minfin.kmu.gov.ua>
6. Міністерство освіти і науки України <http://www.mon.gov.ua>
7. Головне управління статистики України <http://www.ukrstat.gov.ua>
8. Українська Асоціація Маркетингу <http://uam.in.ua/>
9. Американська асоціація маркетингу <https://www.ama.org>
10. Маркетинговий портал <http://www.marketing-research.in.ua>

